

בס"ד

סיפור בקיעת הים (פרק י"ד) – המטרות המוצהרות והמטרה הנסתרת לפרשת בשלח (ע"פ שעור מאת הרב אלחנן סמט)

מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרָיִם: (יח) וַיִּסַּב אֱלֹהִים אֶת הָעַם דָּרָךְ הַמִּדְבָּר יָם סוּף וַחֲמִשִּׁים עָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: (כ) וַיִּסְעוּ מִסֹּפֶת וַיַּחֲנוּ בְּאֶתֶם בְּקֶצֶה הַמִּדְבָּר: (כא) וַיַּהֲרֶה ה' לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לְנַחֲתָם הַדָּרָךְ וַלַּיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהַאֲרִיר לָהֶם לְלֶכֶת יוֹמָם וַלַּיְלָה: (כב) לֹא יָמִישׁ עַמּוּד הָעָנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לַיְלָה לְפָנֵי הָעָם:

מעידים על כך הן פתיחתה - "ויהי בשלח פרעה את העם" - והן תוכנה המפורט:

היא עוסקת בכמה השלמות נחוצות לתיאור היציאה ממצרים: בשאלת מסלול ההליכה (ובכך השלמה ליי"ב, לז), במצבם של בני ישראל בעת יציאתם - "וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים", בלקיחת משה את עצמות יוסף עמו ובהליכת ה' לפני בני ישראל יומם ולילה בעמוד ענן ובעמוד אש⁵.

שיוכה של פסקה זו לסיפור בקיעת ים סוף גרם לטשטוש גבולותיו, ועל כן לאי-הבחנה במבנהו הברור ובמשתמע ממנו.

לא תמיד אנו יכולים לעמוד על השיקולים שהנחו את חלוקת פרשות השבוע על פי המנהג הבלבי החד-שנתי⁶.

על כל פנים, החלוקה לפרקים תואמת את ההבחנה הספרותית: סיפור בקיעת ים סוף חופף את פרק י"ד מראשיתו ועד סופו, והוא בן ל"א פסוקים.

מובן כי בפסקה הפותחת את פרשת בשלח ישנם נתונים שידיעתם חשובה לסיפור בקיעת ים סוף:

הסבת העם דרך המדבר ים סוף מקדימה את החנייה על הים בסיפורנו; עמוד הענן ועמוד האש הנזכרים בפסוקים כא-כב עתידיים למלא תפקיד בסיפורנו (י"ד, יט-כ ושם כד).

אולם אין בכך כדי להכריע את שייכותה של הפסקה לסיפורנו:

הרי כל עצמו של סיפור בקיעת ים סוף נסמך אל האירועים שקדמו לו בספרנו, וידיעתם הכרחית להבנתו.

⁵ בשני הפסוקים האחרונים של הפסקה - כא-כב - ניכר "סגנון פיוטי נשגב... קצב שירי", כהבחנתו של מ"ד קאסוטו. דבר זה נובע בוודאי מחמת היותם של פסוקים אלו חתימה חגיגית לסיפור היציאה ממצרים.
⁶ אף החלוקה ל-157 סדרי קריאה על פי המנהג הארץ-ישראלי לא התחשבה בפתיחת סיפורנו ובאחדותו. הסדר העשירי בחומש שמות הוא י"ג, א - "קדש ליי", והאחד עשר הוא י"ד, טו - "מה תצעק אלי" - פתיחת המחצית השנייה של סיפורנו.

א. תיחום הסיפור

סיפור בקיעת ים סוף ושירת הים הבאה לאחריו מהווים יחידה ספרותית מיוחדת בספר שמות, הן מבחינת התוכן והן מבחינת הסגנון.

מחד, אין יחידה זו מהווה חלק מסיפור המאבק הממושך עם פרעה, מאבק שנסתיים עם יציאת מצרים (אף שהיא חותמת את סיפור המאבק הזה בכמה מובנים).

מאידך, אין היא חלק מסיפור ראשית הנדודים במדבר לקראת ההגעה אל הר סיני ואל מה שעתיד להתרחש בו (אף שההתרחשות בסיפורנו מהווה הכנה לכך¹).

מה הם אפוא גבולות סיפורנו? גבולו האחרון גלוי לעין - הוא סוף פרק י"ד.

שירת הים הפותחת את פרק ט"ו אמנם שייכת לאותה יחידה ספרותית כוללת שהצבענו עליה לעיל, אך ודאי שאינה חלק מן הסיפור הפרוזאי.

היכן מתחיל הסיפור?

פרשנים שונים אשר הביעו עמדתם בשאלה זו (בדרך כלל אגב אורחא וללא הנמקה) ציינו את ראש פרשתנו - י"ג, טז - כראשיתו של הסיפור².

נראה כי הלכו בכך אחר חלוקת הפרשות בוא - בשלח.

אולם המעיין בפסקה הפותחת את פרשת בשלח - י"ג, טז-כב - יבחין בשייכותה הברורה לסיפור היציאה ממצרים עצמו⁴.

1. שמות י"ג

(יז) וַיְהִי בְשִׁלַּח פְּרָעָה אֶת הָעַם וְלֹא נָחַם אֱלֹהִים דָּרָךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי אֶמְרָ אֱלֹהִים פֶּן יִנָּחֵם הָעַם בְּרֹאֲתָם

¹ סיפור המבוא לעשרת הדיברות (שמות י"ט) מתקשר לסיפורנו בכמה דרכים:

א. (י"ט, ד) "אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואבא אתכם אל"י - נראה שרומז בעיקר לקריעת ים סוף על שתי תוצאותיה: כיסוי המצרים במי הים, והבאת בני ישראל דרך הים אל הר סיני (וראה רש"י ורשב"ם לפסוק זה).

ב. (שם ט) "...הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם" הוא השלמה למה שהחל על שפת ים סוף (י"ד, לא) "ויאמינו בה" ובמשה עבדו".

² כך לדוגמה כבר ר"י אברבנאל בראש פרשתנו; מ"ד קאסוטו בפירושו לספר שמות עמ' 106 ואילך; יצחק אבישור ביעולם התנ"ך שמות עמ' 88.

³ ואין לטעון כי הפרשות ההלכתיות שבסוף פרשת בוא (יי"ב, מג - י"ג, טז) מוציאות את הפסקה הפותחת את פרשת בשלח מסיפור היציאה ממצרים, שכן סיפור היציאה (שנראה כי ראשיתו ביי"א, א) מתאפיין בהיותו משובץ בפרשיות הלכתיות. כך חוצצת פרשת פסח מצרים (יי"ב, א-כח) בין ההודעה על מכת בכורות והיציאה שאחריה לבין מימוש הדברים לאחר מכן.

ואף על פי כן הוא סיפור עצמאי שיש לו עלילה מיוחדת וגבולות משלו וגם מסר משל עצמו.

3. מה הן מטרות ההתרחשות בסיפורנו?

מהי מטרת האירוע שעליו מספר סיפורנו? תשובה מפורשת על כך ניתנת בסיפור עצמו פעמיים בדברי ה' למשה: - **טבלה** - י"ד, ד' וחזקתי את לב פרעה ורדף אחריהם ואכבדה בפרעה ובכל חילו וידעו מצרים כי אני ה'.

ושוב בפסוקים יז-יח:

ואני הנני מחזק את לב מצרים ויבאו

אחריהם

ואכבדה בפרעה ובכל חילו וברכבו ובפרשיו.

וידעו מצרים כי אני ה' בהכבדי בפרעה

ברכבו ובפרשיו.

בדברי ה' הללו ישנן שתי מטרות:

האחת היא "ואכבדה בפרעה ובכל חילו" - נקמה בפרעה ובמצרים על חטאיהם כנגד ישראל.

2. רש"י על פי המכילתא

כשהקדוש ברוך הוא מתנקם ברשעים שמו מתגדל ומתכבד.

הגשמתה של מטרה זו אכן מתוארת בסיפור תיאור נרחב.

המטרה השנייה - ידיעת מצרים את ה' - נתקלת בקושי: הרי המצרים הרודפים כוסו במי ים סוף "לא נשאר בהם עד אחד" (פסוק כח)?

על כך עונה ראב"ע:

3. ראב"ע בביאורו (הארוך) לפסוק ד'

וידעו מצרים - הנשארים, גם הנטבעים לפני מותם, כי אני ה'.

הגשמת מטרה זו אינה מתוארת בסיפורנו:

התגובה היחידה של המצרים המתוארת בסיפור נמצאת בפסוק כה:

ויאמר מצרים: אנוסה מפני ישראל כי ה' נלחם להם במצרים.

אם זו הידיעה את ה' שאליה מכוונים הפסוקים, הרי היא נמשכה זמן קצר בלבד.

ידיעת העם המצרי היושב בארצו את מה שאירע ואת ה' אשר עשה זאת לא נזכרה בסיפורנו.

על כל פנים, מגמה אוניברסלית כזו של האירועים על ים סוף אינה מתממשת בתיאור שבסיפורנו, ורק בשירת הים יש לה תד:

ט"ו, יד שמעו עמים ירגזון...

ואף שם לא נזכרו המצרים ברשימת העמים (פלשת, אדום, מואב ויושבי כנען).

המשך עיונו בסיפור בקיעת ים סוף, תוך ניתוח מבנהו, יגלה לנו כי לצד המטרה הכפולה הרשמית והמוצהרת הזאת של העלילה, ישנה מטרה נוספת ועיקרית הנוגעת דווקא לישראל.

ג. חלוקת הסיפור לשתי מחציות ואופי הקבלתן זו לזו

סיפורנו נחלק לשתי מחציות השונות זו מזו באורכן במקצת.

תחילת המחצית השנייה של הסיפור מסומנת על ידי תפנית מפתיעה, שנועדה לפתור את מצוקת המחצית הראשונה בדרך בלתי צפויה:

טו-טז מה תצעק אלי, דבר אל בני ישראל ויסעו. ואתה הרם את מטך ונטה את ידך על הים ובקעהו ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה.

אמנם כבר בסוף המחצית הראשונה נמצאים דברי הרגעה של משה לישראל:

יג-יד אל תיראו, התיצבו וראו את ישועת ה' אשר

יעשה לכם היום,

כי אשר ראיתם את מצרים היום, לא תספו

לראתם עוד עד עולם.

ה' ילחם לכם ואתם תחרשון.

אולם דברים אלו הם בגדר חידה שנראה כי אף משה עצמו אינו יודע את פתרונה המדויק:

כיצד לא יוסיפו ישראל לראות עוד את מצרים?

מה עתיד להתרחש לשם כך?

מסיבה זו צעק משה אל ה' (מה שאינו מסופר בפירוש) וה' אמר לו (בפסוק טו) "מה תצעק אלי...".

פתרון החידה והקלת המצוקה שבה נתונים ישראל, ובמידת מה אף משה המרגיע אותם, ניתנים אפוא רק בדברי ה' בפסוקים טו-יח.

דבר ה' הזה נראה כפותח את הסיפור מחדש, והוא מקביל הן מבחינה עניינית והן מבחינה לשונית לדבר ה' שבראש הסיפור (א-ד):

4. הקבלת דברי ה' בין המחציות

דבר ה' בראש מחצית א (א-ד)	דבר ה' בראש מחצית ב (טו-יח)
(א) וידבר ה' אל משה לאמר	(טו) ויאמר ה' אל משה...
(ב) דבר אל בני ישראל... ויחנו	דבר אל בני ישראל ויסעו
תחנו על הים	(טז) ויבאו בני ישראל בתוך הים
(ד) וחזקתי את לב פרעה ורדף אחריהם ואכבדה בפרעה ובכל חילו	(יז) ואני הנני מחזק את לב מצרים ויבאו אחריהם ואכבדה בפרעה ובכל חילו...
וידעו מצרים כי אני ה'.	וידעו מצרים כי אני ה'...

כך הופכת ההבחנה בין המחציות לכזו המבוססת לא רק על השינוי שחל בעלילת הסיפור, אלא גם על הקבלה פורמלית ברורה בין הפתיחות של שתי המחציות.

נמצא אפוא כי מחצית א של הסיפור, פסוקים א-יד, מתארת את ההתרחשות על שפת ים סוף, ואילו מחצית ב שלו, פסוקים טו-לא, מתארת בעיקרה את ההתרחשות בים סוף עצמו בחצייתו (וסיומה - על שפת הים שממול).

הדמיון הלשוני והענייני שנוכחנו בו בין פתיחת המחצית הראשונה לבין זו של המחצית השנייה מרמז על טיב ההקבלה בין שתי המחציות: זוהי הקבלה ישרה - שאינה כיאסטית.

להלן (בסוף העיון) מובא הסיפור כשהוא ערוך מחצית מול מחצית בדרך שמבליטה את ההקבלות בין פסקותיה של המחצית הראשונה לאלו של המחצית השנייה, פסקה מול

ואילו בנאומם הופך המדבר בשתי הופעותיו בראש הנאום ובסופו למקום שבו מתים, ואילו מצרים בחמש הופעותיה היא אמנם מקום עבודה, אולם בניגוד למדבר - מקום שבו חיים ואף זוכים לקבורה מכובדת...

יש בנאום זה משום הבעת חרטה על יציאת מצרים, ויש בו תגובה היסטורית של מי שיצאו ממצרים כשהם חמושים (בנשק) וביד רמה.

על כך אמר המשורר בספר תהילים :
6. תהילים (ק"ו, ז)

אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך... וימרו על ים ביס סוף.

בהקשר שבו מופיע נאום זה בסיפורנו, הוא הופך להיות נלעג בעיני הקורא מסיבה נוספת: זוהי סיטואציה אירונית מובהקת: נראה שהמתלוננים אינם יודעים את מה שאנו, הקוראים, יודעים מתחילת הסיפור: שהסכנה שהם יראים ממנה היא סכנה מדומה, והסיטואציה שאליה נקלעו מלאכותית היא, ונועדה להביא פורענות דווקא על המצרים.

ה. המחצית השנייה של הסיפור (טו-לא)

כמו המחצית הראשונה של סיפורנו, אף מחצית זו נחלקת לשני חלקים:

1. פסוקים טו-כב נס בקיעת ים סוף, אשר אפשר את כניסת בני ישראל לתוך הים.
2. פסוקים כג-לא נס כיסוי הים על המצרים אשר בתוכו.

תיאורו של הנס השני מסתיים בפסוקים כח-כט, ואילו פסוקים ל-לא מסכמים את האירוע. פסוק כט מקביל לפסוק כב, המסיים את תיאור הנס הראשון: טבלה -

פסוק כט	פסוק כב
ובני ישראל הלכו	ויבאו בני ישראל בתוך
ביבשה בתוך הים	הים ביבשה
והמים להם חמה	והמים להם חומה
מימינם ומשמאלם	מימינם ומשמאלם

סיבת החזרה היא שפסוק כב מתאר את עצם ההתרחשות של כניסת בני ישראל אל הים כשהמים להם חומה מימינם ומשמאלם, ואילו פסוק כט חוזר אל התרחשות זו כעבר מוקדם ("ובני ישראל הלכו..." ולא: "וילכו...") כדי להנגיד אותה למה שאירע למצרים, שתואר בפסוקים כז-כח לפני כן. כלומר: אין לראות את שני הנסים המתוארים במחצית זו של הסיפור זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, אלא יש לראות כל אחד מהם על רקע האחר.

לאורכה של כל המחצית הזו של סיפורנו חוזרת 'מילה מנחה' אחת - "הים" - ארבע עשרה פעמים.

הים הוא המצע המשותף לשני הנסים המתוארים כאן. 14 ההופעות הללו נחלקות בבירור לשתי קבוצות של 7, וכך ניכרים שני הנסים זה לעומת זה:

פסקה. הדיון המפורט בהקבלות אלו ייעשה רק בסעיף ו להלן.

ד. המחצית הראשונה של הסיפור (א-יד)

- בחלקה הראשון של מחצית זו, פסוקים א-ח, שתי פסקות:
1. פסוקים א-ד צו ה' למשה להטעות את פרעה על ידי תנועה חזרה.
 2. פסוקים ה-ח החלטת פרעה לרדוף אחר בני ישראל ותחילת מימושה.

חלק זה מסתיים במילים המפתיעות:

ח ובני ישראל יצאים ביד רמה.

מילים אלו משמשות תזכורת ליציאת מצרים ("יג, יח) "וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים" (ראב"ע).

אולם מה מקומן בסוף הפסקה המתארת את רדיפת פרעה?

נראה שמטרתן ליצור אצל הקורא ציפייה לכך שבהגיע המצרים אל בני ישראל יהיו הללו מוכנים להילחם במצרים.

אם כך הדבר, אין מילים אלו אלא הקדמה אירונית לקראת שבירת ציפיות אלו מיד בחלק השני של מחצית זו. וכדברי רשב"ם:

5. רשב"ם

יוצאים ביד רמה - לא היו דואגים כלל עד שראו פרעה ועמו רודפים אחריהם, אז "וייראו מאד".

החלק השני של מחצית זו פותח אף הוא ברדיפת מצרים אחרי בני ישראל (פסוק ט) והדבר נראה כחזרה.

אלא שהרדיפה הראשונה הייתה נסתרת מעיני ישראל ובלתי-ידועה להם, ואילו עתה הגיעו המצרים אל קרבת בני ישראל "וישיגו אותם חנים על הים".

כך נוצר קשר עין בין שני המחנות (פסוק י): "וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נסע אחריהם".

והנה הופכת "היד הרמה" של בני ישראל ליראה עמוקה ולצעקה אל ה'.

מיד אחר כך הם נושאים נאום (פסוקים יא-יב). הבה נאזין בתשומת לב:

ויאמרו אל משה: המבלי אין קברים

במצרים

לקחתנו למות במדבר
מה זאת עשית לנו להוציאנו

ממצרים.

הלא זה הדבר אשר דברנו אליך

במצרים לאמר:

חדל ממנו ונעבדה את מצרים
כי טוב לנו עבד את מצרים
ממתנו

במדבר.

שימו לב כיצד נתהפכו היוצרות:

מצרים, הרי היא ארץ העבדות והשלכת הבנים ליאור, ואילו המדבר הוא סמל היציאה לחירות ולחיים.

זאת משום שרק ב-א; נתברר כי פרעה לא הסתפק בכך ש"את עמו לקח עמו", אלא לקח גם "שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים".

מהקבלה זו מתברר כי התכנית להטעיית פרעה בת שני שלבים היא:

שלב א - החניה על הים, אשר נועדה להביא את פרעה למחשבה כי "נבכים הם בארץ סגר עליהם המדבר" ולהתפתות לרדוף אחר בני ישראל.

שלב ב - בראות פרעה כי בני ישראל באו בתוך הים שהפך ליבשה, יתפתה אף הוא להיכנס אחריהם אל תוך הים.

פסקות 2: כאן אין כל הקבלה.

במחצית הראשונה מתוארת עשייתם של בני ישראל בשתי מלים המסיימות את פסוק ד "ויעשו כן".

לעומת זאת, הדרך שבה נתפתה פרעה לרדוף אחר בני ישראל מתוארת במחצית זו על פני ארבעה פסוקים.

במחצית השנייה מוקדשים ארבעה פסוקים לתיאור המעשים אשר נועדו לאפשר לבני ישראל להיכנס בתוך הים, מתוך חציצה בינם לבין חיל פרעה.

הסיבה להבדל זה שבין המחציות מובנת:

עשייתם של בני ישראל במחצית הראשונה אינה זקוקה לתיאור נרחב משום שאין בה כל דבר מיוחד.

הם הלכו בתואי שנאמר להם, ומה יש להוסיף על "ויעשו כן"?

אולם התהליך שהביא את פרעה לידי רדיפה אחריהם ראוי לתיאור רחב:

כיצד פעל 'חיזוק לבוי'?

מהו הדבר שגרם לו לשנות את הסכמתו "לשלח" את בני ישראל (על כך עונים פסוקים ה ו-ח)?

ועוד: כיצד התארגן פרעה למרדף מהיר, ומהו הכוח שגויס למרדף אחר בני ישראל (פסוקים ו-ז)?

הפוך המצב בפסקה המקבילה במחצית השנייה:

כיצד נתבצעה הפקודה שניתנה לבני ישראל?

הרי היא כרוכה בנס עצום, כיצד אפוא נתרחס נס זה (פסוקים כא-כב)?

ועוד: הרי בשעה שבני ישראל עמדו להיכנס לים חנו פרעה וחילו בסמוך להם (פסוק ט).

כיצד אפוא נתאפשר לבני ישראל לפעול בלא האיום המצרי הזה (על כך עונים פסוקים יט-כ)?

פסקות 3: פסקה זו היא בת פסוק אחד בכל אחת מן המחציות, ובין הפסקות קיימת זהות לשונית ועניינית כמעט מלאה.

ההבדלים הקלים נובעים מן הנסיבות השונות שבין שתי המחציות:

ב-א₃ הרדיפה וההשגה הם עד למקום **חנייתם** של בני ישראל **על הים**,

ואילו ב-ב₃ הרדיפה נעשית **בביאתם** של המצרים **אל תוך הים**. (יש לציין שפסוק ט חוזר בחלקו על חלק מפסוק ח, ודבר זה הוא שמאפשר את הקבלת פסקות 3.)

שיבת הים לאיתנו על המצרים	בקיעת הים והכניסה לתוכו	
1. (כו) נטה את ידך על הים וישבו המים...	1. (טז) נטה את ידך על הים ובקעהו 2. ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה	צו ה'
2. (כז) ויט משה את ידו על הים וישב הים לפנות בקר לאיתנו	3. (כא) ויט משה את ידו על הים 4. ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה 5. וישם את הים לחרבה	התקיימו תו
4. וינער ה' את מצרים בתוך הים 5. (כח) וישבו המים ויכסו... חיל פרעה...	6. (כב) ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה	ישראל לעומת מצרים "בתוך הים"
7. (ל) וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים	7. (כג) וירדפו מצרים ויבאו אחריהם... אל תוך הים	המרדף וסיומו

1. הקבלות מפורטות בין המחציות

כאמור (בסעיף ג לעיל) קיימת הקבלה ישרה בין שתי המחציות (א-ב-ג/א-ב-ג).

הזיקה בין כל שתי פסקות מקבילות שונה מהקבלה להקבלה: לעתים זו כמעט זהות ביניהן, לעתים אין ניכר ביניהן קשר בולט ולעתים הזיקה היא ניגודית.

הבה נבחן את ההקבלות פסקה אחר פסקה (בעזרת הטבלה להלן):

פסקות 1: טבלת ההקבלות בין שתי הפסקות הפותחות את שתי המחציות הובאה בסעיף ג לעיל.

קיימת ביניהן זהות לשונית ועניינית כמעט גמורה ואף אורכן שווה.

בשתיהן מצווה ה' את משה לדבר אל בני ישראל שיבצעו תנועה מסוימת, ותנועה זו תטעה את פרעה לרדוף אחריהם.

ההבדלים הקיימים בין הפסקות (שחלקם סומן אף הוא באותה טבלה) נובעים מן הנסיבות השונות:

ב-א₁ התנועה היא לשם **חניה על הים**

ואילו ב-ב₁ התנועה היא **נסיעה וביאה אל תוך הים**.

אמירתו של פרעה "נבכים הם בארץ..." אינה נמצאת, כמובן, ב-ב₁, שהרי היא אינה מתאימה לתוכן הפסקה.

פעמיים מוזכרים ב-ב₁ "רכבו ופרשיו" של פרעה, בעוד שב-א₁ הוזכר "חילו" ללא פירוט.

אם כזה הוא סיפורנו הרי שהמבנה המתאים לו הוא מבנה סימטרי מהופך - מבנה "כיאסטי", שהוא מבנה אופייני לסיפורים רבים במקרא שיש בהם "בעיה ופתרונה".

אולם סיפורנו בנוי על הקבלה ישרה בין המחציות. מה טעם הדבר?

התשובה על כך פשוטה: **אין זה סיפור על צרה אמיתית.**

מתחילת הסיפור ברור לקורא שהצרה מלאכותית היא, ומטרתה - "ואכבדה בפרעה ובכל חילו...".

אם כן, אין זה סיפור על צרה וישועה, אלא על תכנית א-לוהית והגשמתה בשני שלבים⁹.

הסבר ההקבלה הוא אפוא שמחצית א מתארת את השלב הראשון בתכנית להטעיית פרעה ואת התגשמותו, ואילו מחצית ב מתארת את השלב השני בתכנית זו ואת התגשמותו.

ומכיוון ששני השלבים דומים זה לזה, ומכוונים להשגת מטרה אחת, טבעי שהם יוצבו בסיפור בהקבלה ישרה.

ועדיין יש לשאול:

מה טעם בחלוקת התכנית הא-לוהית לשני שלבים ולהקבלה זו שביניהם?

ניתן היה לאחד את שניהם להודעה א-לוהית אחת למשה על חיזוק לב פרעה שירדוף אחרי בני ישראל (כבפסוק ד) ועל כך שאז משה יבקע במטהו את הים כך שפרעה וחילו ייכנסו לתוכו אחרי בני ישראל ויאבדו בו (כבפסוקים טז-יז).

או אז יבוא התיאור של התגשמות כל זאת בפועל.

אם כוונת התכנית היא אך מה שנאמר בה (פעמיים) "ואכבדה בפרעה... וידעו מצרים..." אין צורך בהפרדה זו.

הפתרון לשאלתנו אינו טמון בחלקים הדומים או הזיהים בהקבלת המחציות של הסיפור (פסוקים 1-3), אלא דווקא באלו שהקבלתם ניגודית (פסוקים 4-6).

עיקרו של הניגוד בחלקים אלו הוא בין תגובת בני ישראל על האירועים במחצית הראשונה לבין המציאות המתגלה לעיניהם במחצית השנייה, מציאות המהפכת את תגובתם.

תכנית ה' להיכבד בפרעה באמצעות חיזוק לבו לרדוף אחר בני ישראל גלויה למשה ולנו מתחילת הסיפור.

אולם אף אלו שהתכנית ידועה להם אינם יודעים בבירור בשלב זה כיצד תתגשם התכנית בפועל.

⁹ דוגמה נוספת לסיפור בעל מבנה דומה לזה שלנו, הנובע אף הוא מסיבות דומות, הוא סיפור העקדה. המחצית השנייה שלו נפתחת בתפנית המפתיעה (בראשית כ"ב יא-יב): "ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים... אל תשלח ידך אל הנער...". לכאורה המחצית הראשונה של סיפור זה (א-ו) מעצבת צרה, והמחצית האחרת (יא-יט) - הצלה. אולם באמת זוהי צרה מדומה, שהרי מראש נאמר לקורא כי "הא-להים נסה את אברהם", ואנו יודעים מראשית הסיפור שיצחק לא יוקרב. ואכן, הפתיחה של המחצית השנייה חוזרת על הפנייה לאברהם בראשונה (פסוק א): "ויאמר אליו: אברהם. ויאמר: הנני"; פסוק יא: "ויאמר: אברהם אברהם. ויאמר: הנני.", ובכך נרמז כי ההקבלה בין המחציות הקבלה ישרה היא.

עד כאן הראתה ההקבלה בין שתי המחציות דמיון רב ביניהן, שלעיתים היה קרוב לזהות. מכאן ואילך קיימת הקבלה ניגודית בין שתי המחציות.

הניגוד נובע מכך שבמחצית הראשונה בני ישראל אינם מודעים למצב לאשורו, מתוך שאינם יודעים על התכנית הא-לוהית להטעות את פרעה ולהיכבד בחילו, בעוד שבמחצית השנייה מתגשמת התכנית הזו במלואה לעיניהם ותפיסתם משתנה.

פסקות 4: בין שתי הפסקות קיימת הקבלה ניגודית כפולה.

בשתייהן מביאה ראייה של המצרים לדיבור שיש בו מצוקה, וזהות 'הרואה' וזהות 'המדבר' הן שמבדילות אותן זו מזו.

במחצית א בני ישראל נושאים את עיניהם ורואים את מצרים נוסע אחריהם; במחצית ב ה' משקיף אל מחנה מצרים.

נשיאת עיניהם של בני ישראל במחצית א הביאה אותם לצעוק אל ה'; 'השקפתו של ה' אל מחנה מצרים ומעשיו למחנה זה גרמו למצרים לומר: "אנוסה מפני ישראל כי ה' נלחם להם במצרים".

פסקות 5: כנגד הנאום של בני ישראל בפסוקים יא-יב, שאימת המצרים הרודפים ניכרת בו היטב, מופיע בפסקה המקבילה סיפור כיסויים של המצרים במי הים ומבטל את אימתם.

ניגוד זה אינו נשלם אלא בסוף הסיפור, כשתגובת ישראל לאירועים מתוארת לפנינו, והיא הפוכה בתכלית לדבריהם במחצית הראשונה:

"וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים, וירא את היד הגדלה... וייראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו".

פסקות 6: בפסקות האחרונות אנו חוזרים להקבלה שאינה ניגודית:

8. דברי ההרגעה של משה במחצית הראשונה מתקיימים במחצית השנייה:

א	ב
התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תספו לראתם עוד עד עולם	ויושע ה' ביום ההוא את ישראל... וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים

להלן בסוף עיון זה נצביע על קשר סגנוני בולט נוסף בין שתי הפסקות הללו.

ז. משמעות הסיפור על פי מבנהו

איזו מטרה משרת מבנה זה של הסיפור כפי שנחשף בפנינו?

לכאורה סיפורנו הוא סיפור על צרה ועל ישועה ממנה.

המחצית הראשונה של הסיפור מעצבת את הצרה שאליה נקלעו בני ישראל, ואילו השנייה מעצבת את פתרון הצרה הזו בנס כפול של ישועה.

מטרת המחצית הראשונה של הסיפור היא אפוא להוציא מן הכוח אל הפועל את חרדתם הגדולה של ישראל מפני משעבדיהם מתמול.

לשם כך ניתן להם לחשוב כי רדיפת פרעה אחריהם רדיפת אויב רגילה היא, המסכנת את חייהם.

אז נתגלה כל חוסר האונים שלהם - עם רב - מול משעבדיהם.

אז נתגלה גם כי יציאתם ממצרים - לא בלב שלם הייתה, והם מתחרטים עליה עתה.

הוצאה זו של יראתם ממצרים מן הכוח אל הפועל נועדה כמובן לריפוי ולתיקון, ודבר זה נעשה במחצית השנייה.

רק ההיפוך שחל בין ראייתם את מצרים הרודפים אחריהם והמשיגים אותם ומסכנים את חייהם במחצית א, לבין ראייתם את מצרים מת על שפת הים במחצית ב, הביא את בני ישראל לראות את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים, ולהמיר את יראתם מפני המצרים ביראה את ה'.

תהליך השחרור הפסיכולוגי והמנטלי הזה מיראת המצרים, תהליך שיש לו גם משמעות דתית רבה, מובע באמצעות משחק מילים בין שני שורשים דומים המופיעים בשתי הפסקות האחרונות שבכל מחצית (פסקות 6) שבע פעמים בסך הכול. השורשים הם יר"א - רא"ה:

10. תהליך השחרור הפסיכולוגי והמנטלי מיראת המצרים

1. (יג) ויאמר משה אל העם: אל תיראו
2. התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום

3. כי אשר ראיתם את מצרים היום
4. לא תספו לראתם עוד עד עולם.

5. (ל) וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים

6. (לא) וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים
7. וייראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו.

בדבר משה אל העם היו הם יראים את מצרים. בסיום סיפורנו - וייראו העם את ה'.

כיצד נתחלפה יראתם מיראת בשר ודם ליראת ה'?

התשובה על כך היא שיראייתם גרמה להם זאת. ראייתם "את מצרים היום" רודפים אחריהם במחצית הראשונה של הסיפור הביאה אותם ליראה עמוקה מפני המצרים.

אולם משה קורא להם להתייצב ולראות את ישועת ה'. ואכן, כאשר הם רואים את מצרים מת על שפת הים, הם גם רואים את היד הגדולה אשר עשה ה' - את ישועתו.

ראיית העיניים מתעלה לראיית הלב, ושתייהן מביאות ליראת ה' ולאמונה בו.

רק עתה נשלם תהליך היציאה מעבדות לחירות עולם, רק עתה הם בני חורין גם בנפשם, והם ראוים לומר שירה לה'.

אולי משום כך אין משה משתף את בני ישראל בדיעת התכנית.

הללו מקבלים הוראה לשוב ולחנות לפני פי החירות - ויעשו כן.

הדברים שבהמשך - "ואמר פרעה לבני ישראל... (פסוקים ג-ד) נאמרו למשה, אך הוא לא נצטווה לאמרם לבני ישראל.

ואכן נראה שבני ישראל אינם יודעים על כך דבר.

כשבני ישראל מגלים את המצרים הרודפים אחריהם הם מגיבים ביראה גדולה ובהיסטריה.

אף משה, שיודע יותר מהם, ומנסה להשתמש בדיעתו זו כדי להרגיעם, אינו יכול להשיג זאת באופן מוחלט, שכן אף הוא אינו יודע כיצד תתרחש הישועה, שהרי דבר זה לא נאמר לו (יתרה מכך: מן האמור בראש המחצית השנייה "מה תצעק אלי", מתברר שלא רק ישראל צעקו אל ה', אלא אף משה).

נמצא שליראתם הגדולה של בני ישראל ולנאום הפחד שלהם בפסוקים יא-יב ישנו ממד אירוני מכוון: תגובתם היא תוצאה של אי-ידיעה של מה שאנו הקוראים יודעים במקצת.

נראה אפוא שה' אינו מגלה את תכניתו למשה בשלמות ומשאיר את חלקה המכריע בערפל, כדי להשיג את תגובתם הנפחדת הזו. אולם זאת לשם מה?

נראה כי מטרתו העיקרית של סיפורנו היא לרפא את ישראל מן השעבוד הנפשי למשעבדיהם.

ידועים דברי ראבי"ע:

9. ראבי"ע בביאורו הארוך לפסוק יג

יש לתמוה: איך יירא מחנה גדול של שש מאות אלף איש מהרודפים אחריהם? ולמה לא יילחמו על נפשם ועל בניהם? התשובה: כי המצרים היו אדונים לישראל, וזה הדור היוצא ממצרים למד מנעוריו לסבול עול מצרים ונפשו שפלה. ואיך יוכל עתה להילחם עם אדוניו, והיו ישראל נרפים ואינם מלומדים למלחמה?

ניתן לומר כי ישראל אמנם יצאו ממצרים, אולם עדיין יש להוציא את מצרים מתוך ישראל.

עלייתם של בני ישראל 'חמושים' ממצרים, יציאתם 'ביד רמה', הייתה אירוע חיצוני במידה רבה.

אולם מבחינה פסיכולוגית עדיין "המצרים היו אדונים לישראל, וזה הדור... נפשו שפלה, ואיך יוכל עתה להילחם עם אדוניו" כדברי ראבי"ע. בים סוף חל השחרור הפנימי של ישראל מיראתם של המצרים.

אולם כדי להירפא מאותו שעבוד נפשי, מאותה חרדת מצרים, אין די בכך שישאל יראו את מצרים מת על שפת הים.

בתהליכי ריפוי אין קיצורי דרך.

אף בתחום מחלות הגוף יש ולא ניתן לרפא את החולה אם מחלתו אינה גלויה ומתפרצת.

אך בתחום הנפשי ודאי שיש הכרח לחשוף את הבעיה הפנימית, הנסתרת אף מתודעתו של האדם הסובל מאותה בעיה, כדי שניתן יהיה לטפל בה.

מחצית ב' - פסוקים טו-לא	מחצית א' - פסוקים א-יד
1. (טו) <u>ויאמר ה' אל משה: מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו.</u> (טז) <u>ואתה הרם את מטך ונטה את ירך על הים ובקעהו, ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה.</u> (יז) <u>ואני הנני מחזק את לב מצרים ויבאו אחריהם, ואכבדה בפרעה ובכל חילו ברכבו ובפרשיו.</u> <u>וידעו מצרים כי אני ה' בהכבדי בפרעה ברכבו ובפרשיו.</u>	1. (א) <u>וידבר ה' אל משה לאמר:</u> (ב) <u>דבר אל בני ישראל וישבו ויחננו לפני פי החירת בין מגדל ובין הים לפני בעל צפן נכחו ותחנו על הים.</u> (ג) <u>ואמר פרעה לבני ישראל נבכים הם בארץ סגר עליהם המדבר.</u> (ד) <u>וחזקתי את לב פרעה ורדף אחריהם ואכבדה בפרעה ובכל חילו וידעו מצרים כי אני ה'.</u>
2. (יט) <u>ויסע מלאך האלהים ההלך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמד מאחריהם.</u> (כ) <u>ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה,</u> <u>ולא קרב זה אל זה כל הלילה.</u> (כא) <u>ויט משה את ידו על הים ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וישם את הים לחרבה ויבקעו המים.</u> (כב) <u>בני ישראל בתוך הים ביבשה והמים להם חומה מימינם ומשמאלם.</u>	2. ויעשו כן. (ה) <u>ויגד למלך מצרים כי ברח העם, ויהפך לבב פרעה ועבדיו אל העם ויאמר: מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו.</u> (ו) <u>ויאסר את רכבו, ואת עמו לקח עמו.</u> (ז) <u>ויקח שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים, ושלשם על כלו.</u> <u>ויחזק ה' את לב פרעה מלך מצרים וירדף אחרי בני ישראל, ובני ישראל יצאים ביד רמה.</u>
3. (כג) <u>וירדפו מצרים ויבאו אחריהם כל סוס פרעה רכבו ופרשיו אל תוך הים.</u>	3. (ט) <u>וירדפו מצרים אחריהם ושיגו אותם תנים על הים.</u> <u>כל סוס רכב פרעה ופרשיו וחילו, על פי החירת לפני בעל צפן.</u>
4. (כד) <u>ויהי באשמרת הבקר וישקף ה' אל מחנה מצרים בעמוד אש וענן, ויהם את מחנה מצרים.</u> (כה) <u>ויסר את אפן מרכבתיו וינהגהו בכבדת, ויאמר מצרים: אנוסה מפני ישראל כי ה' נלחם להם במצרים.</u>	4. (י) <u>ופרעה הקריב, וישאנו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נסע אחריהם וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה'.</u>
5. (כו) <u>ויאמר ה' אל משה: נטה את ירך על הים, וישבו המים על מצרים על רכבו ועל פרשיו.</u> (כז) <u>ויט משה את ידו על הים וישב הים לפנות בקר לאיתנו ומצרים נסים לקראתו וינער ה' את מצרים בתוך הים.</u> (כח) <u>וישבו המים ויכסו את הרכב ואת הפרשים לכל חיל פרעה הבאים אחריהם בים לא נשאר בהם עד אחד.</u> (כט) <u>ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים, והמים להם חמה מימינם ומשמאלם.</u>	5. (יא) <u>ויאמרו אל משה: המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים.</u> (יב) <u>הלא זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים לאמר: חדל ממנו ונעבדה את מצרים</u> <u>כי טוב לנו עבד את מצרים ממתנו במדבר.</u>
6. (ל) <u>ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים וירא ישראל את היד הגדלה אשר עשה ה' במצרים וייראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו.</u>	6. (יג) <u>ויאמר משה אל העם: אל תיראו. התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום</u> <u>כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תספו לראתם עוד עד עולם.</u> (יד) <u>ה' ילחם לכם ואתם תחשון.</u>

